

Шило Ж. С. [1; ORCID ID: 0000-0002-2669-6734],

к.е.н., доцент,

Полюхович В. Ф. [1; ORCID ID: 0000-0002-7180-0393],

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

В науковому дослідженні проаналізований рівень тіньової економіки держави, причини існування та її розповсюдження. Автором здійснена оцінка та проведений аналіз методів поширення тіньової діяльності на території України. Визначений вплив тіньової економіки на фінансово-економічну безпеку. Запропоновані шляхи мінімізації масштабів тіньової економіки та детінізації економіки України.

Ключові слова: тіньова економіка; тіньова діяльність; детінізація; мінімізація масштабів; корупція; нелегальний бізнес; фінансово-економічна безпека.

Постановка проблеми. Розвиток економіки України характеризується наявністю досить великого за обсягом і потужністю тіньового сектору, який виступає невід'ємною складовою вітчизняної національної економічної системи. Проблематика тінізації економічної діяльності створює значну кількість інших супутніх проблем, знижуючи ефективність державної політики, стримуючи економічне зростання, спотворюючи умови ведення господарської діяльності, загрожуючи фінансово-економічній безпеці країни. Саме тому вибрана тема є актуальною й потребує всебічного її обговорення.

Тіньова економіка завжди перебуває у центрі уваги економістів, бізнесменів, фінансистів, інвестиційних банкірів і політиків. Останнім часом це питання стає все більш актуальним на політичному порядку денному: у план дій уряду включено низку пунктів, спрямованих на скорочення тіньової економіки.

Аналіз публікацій. На сучасному етапі розвитку окремі аспекти тіньової економіки знайшли відображення у працях вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, теоретичні та прикладні основи

дослідження тінізації, а також її вплив на економічний розвиток держави висвітлено в наукових працях Кіржецького Ю. І., Варналія З. С., Олійник Т. Г., Гуди Н. Е., Ткаченка А. В. та інших.

Мета статті. Метою даної роботи є дослідження тіньових проявів у вітчизняній фінансово-економічній діяльності, виявлення впливу тіньових процесів на фінансово-економічну безпеку країни, здійснення аналізу тіньового сектора економіки України та визначення можливих шляхів його мінімізації.

На основі поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- дослідити сутність та основні ознаки тіньової діяльності;
- розглянути основні причини існування тіньових процесів в державі;
- визначити вплив тіньових процесів на фінансово-економічну безпеку країни;
- провести аналіз поширеної тіньової діяльності в Україні;
- здійснити оцінку рівня обсягу тінізації у вітчизняній економіці;
- запропонувати основні напрями детінізації економіки.

Основний розділ. Для сталого фінансово-економічного розвитку економіки України суттєвою перешкодою є поширення тіньової економіки, яка має негативний вплив на всі економічні процеси, які відбуваються у державі. Тіньова діяльність виступає багатогранним явищем, яке існує в суспільно-політичних умовах.

Тіньова економіка, як зазначає З. Варналій, є складним соціально-економічним явищем, що представлене сукупністю неконтрольованих і нерегульованих як протиправних, так і законних, але аморальних, економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності щодо отримання надприбутку за рахунок приховування доходів і ухилення від сплати податків [1, С. 18].

Крім того, тіньова економіка – це не просто діяльність як процес тінізації економіки, а і його результат – тіньовий сектор економіки з внутрішньою інфраструктурою. Усі ланки тіньової економіки не характеризують поодинокі зони кризового управління, а утворюють систему тіньової економіки із органічно взаємопов'язаними внутрішніми механізмами функціонування. До тіньової економіки належить вся тіньова інфраструктура, що забезпечує її повсякденне виживання й відтворення, а саме законодавча, політична, ідеологічна, культурна, етична, поведінкова, система духовних і матеріальних цінностей тощо. Тіньова економіка – це й певна форма суспільної свідомості як на теоретичному і звичайному рівнях, так і на рівнях ідеології та психології. Неможливо уявити будь-яку тіньову економічну діяльність без усвідомлення економічних інтересів та

потреб її суб'єктів, без мотивації, морально-правового оцінювання тощо.

Найголовнішим є те, що тіньова економіка безпосередньо налаштована на отримання швидкого прибутку у короткотерміновій перспективі та ніяк не сприяє стратегічному фінансово-економічному розвитку країни. Підприємці, працюючи за межами правового поля не можуть розраховувати на законний захист своїх інтересів. Окрім того, корумпована судова система не в змозі захистити економічні інтереси громадян. Невизначеність, незахищеність та тотальна недовіра призводить до того, що гроші не працюють на економіку.

Негативними наслідками подібної тінізації економіки є не лише недоотримання коштів в бюджет та відповідно неспроможність держави виконувати свої соціальні функції, а й значний відтік капіталів за кордон. Гроші працюють не на економіку нашої держави, а на економіку інших країн, де для них створено кращі умови.

Деякі види тіньової діяльності з часом легалізувалися. Інші – навпаки, опинилися «поза законом» (наприклад, гральний бізнес). А деякі види діяльності завжди лишалися «в тіні». Перелік заборонених видів діяльності постійно оновлюється за рахунок появи нових «прогалін» у законодавстві чи винахідливості шахраїв. Втім, лише при чіткому виокремленні та систематизації чинників, що призводять до тінізації, буде можливою реалізація ефективної політики та заходів, що пов'язані зі зниженням тіньового сектору економіки.

Слід виділити три групи суб'єктів тіньової економічної діяльності. До першої групи можна віднести найбільш кримінальні структурні утворення, які своєю діяльністю спричиняють появу тіньових процесів в країні: торговців наркотичними засобами та зброєю, бандитів, найманих вбивць. Сюди ж відносяться і представники державних органів влади, які торгують посадами, інтересами, підтримують хабарництво. До другої групи суб'єктів відносять підприємців, банкірів, промисловців й аграріїв, дрібних і середніх бізнесменів, які змушені вдаватись до тіньової діяльності головним чином тому, що витрати при їхній діяльності з існуючими правилами й законами перевищують відповідні вигоди й доходи. І, звичайно, якщо існують різні способи ухилення від сплати до державної казни відповідних стягнень, то вони цим користуються. Третя група суб'єктів тіньової діяльності включає звичайних найманих працівників, які займаються неформальною зайнятістю.

Аналізуючи причини, які сприяють посиленню і зростанню тіньового сектору економіки на сучасному етапі ми виділили основні чотири групи чинників: економічні, правові, соціальні та політичні.

До економічних чинників відноситься, головним чином, стан економіки країни. Як правило, закономірною є тенденція зростання тіньового сектору економіки під час кризових явищ. В умовах кризи підприємства всіх форм власності прагнуть вижити, використовуючи, у тому числі і незаконні методи.

До правових чинників збільшення тінізації економіки відноситься насамперед недосконале законодавство, у якому є безліч прогалин, які дають змогу здійснювати неофіційну та незаконну діяльність. Реалізація нормативно-правових актів України не забезпечує ефективного регулювання економічних відносин. Високий рівень податкового навантаження, нерівномірність розподілу цього навантаження між підприємствами, недосконалість грошово-кредитного регулювання, бюджетної системи, судової та правоохоронної системи, недосконалість системи обліку та звітності, проблеми ринку праці тощо змушують законослухняних підприємців переходити у «тінь» або закривати свої підприємства. Крім того, слід зауважити, що у нашій державі слабе забезпечення правоохоронних структур необхідними матеріально-технічними ресурсами; низький рівень правового пізнання та правової культури населення; необмежене нормативно-правове поле у державному законодавстві та значна кількість механізмів здійснення тіньових операцій. Крім того, високий рівень оподаткування визнається одним з найбільш значущих факторів, що стимулюють ріст і активізацію тіньової економіки. Надмірний податковий тягар спричинює перехід грошей «у тінь». До того ж, нечіткість податкового механізму є також причиною тінізації економіки. Платник податків порівнює економічні наслідки ухилення від податків та санкції, які призначаються за їх відхилення. Чим вища податкова ставка і нижчий розмір санкцій, тим вища економічна мотивація від ухилення.

Тіньовий сектор економіки існує в будь-якій державі незалежно від рівня розвитку національної економіки. Проте в одних країнах тіньова економіка перебуває на рівні, що не має суттєвого впливу на економіку (5-12% ВВП), а в інших – справляє значний негативний вплив на всі соціально-економічні процеси, які відбуваються в суспільстві (понад 30% ВВП). До другої категорії країн, на жаль, і належить Україна, розмір тіньового сектора в структурі економіки якої у 2020 році оцінюється в 31% обсягу ВВП,

що на 2 відсоткових пункти більше показника 2019 року. Про це свідчать попередні розрахунки Міністерства розвитку економіки [9]. Цілком зрозумілим є те, що такий розмір тіньового сектору створює перепони для реалізації ефективної економічної політики, реалізації соціальних програм та інтеграції у світове співтовариство.

Тіньова економіка виникає через прагнення уникнути вимірювання, але існує певна методика визначення її відносної оцінки. На сьогодні використовуються наступні методи розрахунку рівня тіньової економіки:

- За збитковістю підприємств. Метод полягає у визначенні граничних мінімального та максимального коефіцієнтів тіньової економіки як частки ВВП, у межах яких перебуває рівень тіньової економіки;

- «Витрати населення – роздрібний товарооборот». Метод полягає у виявленні наявності перевищення споживчих грошових витрат населення на придбання товарів над загальним обсягом продажу населенню товарів усіма суб'єктами господарювання в легальному секторі економіки.

- За фінансовим методом. Метод полягає у визначенні тенденцій зміни пропорцій між вартістю товарів, робіт і послуг, використаних у процесі виробництва, та валовим доходом підприємств у країні у цілому.

- За монетарним методом. Метод полягає у визначенні тенденцій зміни співвідношення обсягу готівки до банківських депозитів у періоді, що аналізується, до базового періоду.

- За електричним методом. Метод полягає у порівнянні приросту внутрішнього споживання електроенергії з приростом ВВП.

Зростання соціальної напруги в суспільстві через карантинні умови призвело до того, що більшість населення України вдається до праці в тіньовому секторі економіки, тим самим сприяючи її повній соціальній реабілітації в державі. Тіньова діяльність трансформувалась у першочерговий елемент функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, які на сьогодні практично досконало оволоділи різними формами ухиляння від сплати податків, вивчили всі недоліки нормативно-правової бази, адже в умовах значної невизначеності через поширення пандемії COVID-19 бізнес прагне зменшити ризики втрати ресурсів.

Величезним чинником тінізації, загрозою національній безпеці держави є погіршення кількісних та якісних характеристик населення за рахунок нелегальної трудової міграції, наслідки якої ще не до кінця усвідомлені в національному контексті. Через карантинні

умови рівень безробіття в Україні в другому кварталі 2020 року зріс на 1,3 п.п. – до 9,9% з 8,6% у першому кварталі. Про це йдеться у даних Державної служби статистики [8]. Відповідно до постійного моніторингу, запровадженого Уповноваженим Верховної Ради з прав людини, на заробітках за кордоном щорічно перебуває не менше 5 млн українських громадян. Якщо врахувати, що в Україні зараз 28 млн осіб працездатного віку, то очевидно, що за кордоном знаходиться майже кожен п'ятий економічно активний українець. Жодна з країн Європи не має такої кількості трудових мігрантів, яка стала для громадян України основним видом трудової діяльності, єдиною можливістю реалізувати власний трудовий потенціал і отримати достойний заробіток.

Розглядаючи поширені приклади тіньової діяльності в Україні, неможливо оминати питання нелегального бурштинодобування. Прогалини у законодавчому захисті родовищ сприяють тому, що тіньовий сектор продажу-скупки-експорту бурштину на Рівненщині набув значних масштабів. За офіційними даними, державне підприємство «Бурштин України» за рік видобуває 2–3 тонни коштовного каміння, а на біржі у Гданську останнім часом щороку продається від 20 до 30 тонн «соснової сльози» України. Як бачимо, нелегальні обсяги видобутку бурштину у нашій державі у шість – десять разів перевищують офіційні [11].

Для багатьох мешканців північних районів Рівненщини бурштин став своєрідною панацеєю від бідності. Скрутне матеріальне становище спонукало їх до незаконного, часто дуже небезпечного промислу. Фактичну монополію на видобуток і торгівлю «золотом півночі» має держава, але паралельно функціонує чимало нелегальних копачів і контрабандистів. «Старателі» видобувають сировину дешевше ніж офіційні підприємства, бо не платять екологічних зборів, не переймаються геологічними дослідженнями, рекультивацією території чи навіть орендою земельної ділянки.

Шляхом вирішення питання тіньової діяльності видобутку бурштину ми вважаємо створення сприятливих умов для функціонування суб'єктів господарської діяльності щодо легального видобутку бурштину, забезпечення робочих місць і гідної заробітної плати, а також внесення змін до діючих Кримінального Кодексу та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Вплив тіньової економічної діяльності не можна оцінювати однозначно. Деякі види тіньової економіки об'єктивно швидше допомагають розвитку офіційної економіки, ніж перешкоджають йому. Хоч переважно вплив цього явища на економічну систему

розглядається вченими як негативний, проте слід зазначити, що існують і деякі позитивні ефекти.

За допомогою тіньової економіки згладжування перепади в економічній кон'юктурі за допомогою переливів ресурсів між легальною і тіньовою економікою. Вона необхідна для «гасіння» небажаних соціальних витрат (зокрема, неформальна зайнятість полегшує матеріальне становище малозабезпечених, зменшуючи цим соціальну напругу). Тіньова економіка підживлює легальну (неофіційні доходи використовуються для закупівлі товарів і послуг у легальному секторі, «відмиті» злочинні капітали обкладаються податком).

Завдяки функціонуванню тіньової економіки покращується загальний розподіл ресурсів, що певним чином сприяє економічному зростанню. Оскільки будь-яка підпільна робота породжує легальну економічну діяльність шляхом використання доходів від нелегальної економічної діяльності на придбання товарів і послуг, створених легально, то ВВП збільшується [10].

Тіньова економіка допомагає підтримувати політичну і соціальну рівновагу, оскільки пропонує тим, хто не задоволений своїми доходами в офіційній економіці, альтернативні можливості їх підвищення без будь-яких соціально-політичних потрясінь. Ця функція тіньової економіки пов'язана, по-перше, з податковим навантаженням. Тоді як класи з високими доходами мають можливість легально йти від податків або нелегально приховувати свої доходи, середні прошарки можуть отримувати додатковий дохід від тіньової зайнятості або незареєстрованих операцій. Таким чином, відхід в тіньовий сектор можна розглядати як «демократизацію опору податкам».

Втім, незважаючи на позитивні ефекти функціонування тіньового сектору економіки, слід зауважити, що здебільшого така діяльність здійснює негативний вплив на розвиток країни. Вона виступає одним із негативних сегментів, який перешкоджає надходженню коштів у бюджет країни, а як наслідок, негативно впливає на соціально-економічний розвиток взагалі. При цьому порушуються правові основи функціонування підприємницького сектору в країні, що викликає появу дезінформаційних явищ у прогнозуванні майбутніх критеріїв розвитку різних суб'єктів.

Це лише поверхове бачення впливу тіньової економіки на життєдіяльність секторів економіки, проте варто також згадати про рівень загроз фінансово-економічній безпеці. Фінансово-економічна безпека має сприяти адаптуванню більш креативних, творчих та

професійних дій стосовно розвитку як країни загалом, так і кожного окремо взятого підприємця. Проте згаданий вище процес порушується під впливом наявної тіньової економіки, яка у своїй основі вже виступає носієм негативного впливу на дієвість різних аспектів розвитку країни. Одним з аргументів підкріплення взаємозв'язку між тіньовою економікою та економічною безпекою, ми вважаємо статтю 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» [2]. У названій статті правового акта законодавець звернув увагу на те, що «...тінізацію національної економіки визнано однією з загроз національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері».

Одним із найнебезпечніших наслідків розвитку тіньової економіки для фінансово-економічної безпеки країни є криміналізація суспільства: збільшення кількості економічних злочинів, широкомасштабний розвиток організованої злочинності, що веде до втрати державою своїх регулювальних, контрольних та інших соціально важливих функцій.

За рахунок того, що тіньова діяльність не сприяє надходженню коштів в бюджет країни, відбувається деформація податкової сфери, що проявляється у впливі на розподіл податкового навантаження і, як наслідок, скороченні бюджетних витрат і деформації її структури. Оскільки нелегальна діяльність ухиляється від сплати податків, то це призводить до зростання оподаткування доходів, що отримуються легальним шляхом. Від цього відбувається зростання податкового навантаження, що стимулює подальше приховування доходів від оподаткування. Така деформація податкової сфери призводить до зміни і бюджетної, що проявляється в скороченні витрат державного бюджету і деформації його структури.

Крім того, у разі відсутності достовірних даних про масштаби тіньового обороту це негативно впливатиме на політику зайнятості. Коли зайняті в тіньовій економіці враховуються як безробітні, то оцінка рівня безробіття виявиться вище реальної. В такому разі уряд може проводити експансіоністську політику тоді, коли в цьому немає потреби. Тоді політика буде спрямована на збільшення сукупного попиту, підйому рівня виробництва і збільшення зайнятості шляхом послаблення грошово-кредитної політики, а також збільшення державних витрат. В результаті – відсутність достатньої кількості робочої сили і зростання інфляції. До того ж, неформальна зайнятість і тінізація заробітних плат ускладнюють досягнення цілей реформування системи пенсійного страхування. Через нинішні масштаби тінізації ринку праці та наявність налагоджених

механізмів легкого виведення в «тінь» заробітних плат зменшуються обсяги страхових внесків до Пенсійного фонду України та фондів соціального страхування, а також надходження до бюджету податку з доходів фізичних осіб. Помилки при розробці політики забезпечення фінансово-економічної безпеки можуть виникати і з інших причин, пов'язаних з недооцінкою наслідків тіньової економіки: деформації реального стану платіжного балансу, що зумовлено безконтрольним рухом через кордон товарів і капіталів; завищення податкового навантаження і державних витрат внаслідок того, що вони визначаються по відношенню до заниженого ВВП, що не враховує товари і послуги тіньового сектора.

Ще одним фактором тіньової економіки є корупція. Тіньова економіка породжує корупцію, а остання, відповідно, створює основу тіньової економіки. Причина і наслідок, мета і засіб настільки взаємопов'язані та взаємообумовлені, що утворюють замкнене коло. Тіньова економіка може існувати і розвиватися в значних масштабах лише в умовах корумпованості всіх систем державної влади і управління. Вона формує корупційні відносини в усіх сферах політики та економіки, від яких залежить її благополучне існування. Корупція змушує її залишатися в тіні та вести нелегальний бізнес, створює основу для формування її нових сфер і видів. У зв'язку з цим проблеми вивчення цих негативних соціально-економічних явищ в Україні та розробки основ державної політики протидії корупції та тіньовій економіці повинні вирішуватися як єдине комплексне завдання.

Висновки. В процесі дослідження впливу тіньової економіки на фінансово-економічну безпеку, ми можемо запропонувати наступні шляхи детінізації економіки.

- Підвищення ринкового регулювання економіки та проведення антикорупційної реформи. Реформування повинні зазнати органи влади та регуляторні акти, які сприяють надмірній бюрократизації. Підвищення ефективності роботи державних органів та покращення законодавчого забезпечення підприємницької діяльності дозволить значно зменшити стимули до тіньової діяльності та покращити контроль державної влади за тіньовими операціями.

- Проведення податкової реформи має бути направлене на реалізацію наступних пріоритетів: забезпечення всім суб'єктам господарювання однакових умов оподаткування; зменшення податкового навантаження; забезпечення ефективного податкового адміністрування та стабільності державних фінансів.

- Реформування фінансово-банківської системи. Поширення безготівкових розрахунків дозволить більш повно контролювати джерела доходів, оперативно виявляти факти витрачення коштів у розмірах, що перевищують доходи.

- Реформування ринку праці. Передумовою детінізації ринку праці є реформа пенсійної системи. Адже наявна система пенсійного забезпечення не створює стимулів для детінізації ринку – відрахування до пенсійного фонду є надто високими на фоні незадовільної системи пенсійного забезпечення.

- Проведення судової реформи повинно бути направлене на забезпечення гарантій справедливого суду та виконання судових рішень, захист прав власності, боротьбу з рейдерством.

Викладені вище заходи щодо зниження рівня тіньової економіки країни позитивно вплинуть на процеси покращення рівня фінансово-економічної безпеки, оскільки сприятимуть створенню умов збільшення надходжень до державної скарбниці, що своєю чергою надасть можливість більш предметного забезпечення виконання намічених соціально-економічних заходів із позиції фінансування. Крім цього, як держава, так і суспільство матимуть можливість забезпечити виконання стратегічних і тактичних напрямків розвитку країни на основі дійсного фінансового потоку, який буде формуватися з реальних надходжень до бюджету країни.

1. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. Київ : Знання, 2009. 647 с.
2. Про основи національної безпеки України : Закон України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 09.02.2021).
3. Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17> (дата звернення: 09.02.2021).
4. Кіржецький Ю. І. Тіньова економіка та напрями її подолання в Україні : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2013. 198 с.
5. Матвійчук В. М. Перспективи легалізації ігрового бізнесу в Україні. О. : «Причорноморська фундація права», 2017. 108 с.
6. Овчаренко А. Є. Легалізація грального бізнесу на теренах України. *Молодий вчений*. 2018. № 4. С. 734–738.
7. Олійник Т. Г., Гуда Н. Е. Тенденції тіньової економіки України та шляхи її детінізації. *Глобальні та національні проблеми економіки* / Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Вип. 16. 2017. С. 203–206.
8. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) по регіонах у 2020 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.02.2021).
9. Тенденції тіньової економіки в Україні у січні-березні 2020 року. URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 20.02.2021).
10. Ткаченко А. В. Тіньова економіка та її вплив на економічну систему. 2012. № 10. С. 47–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2012_10_11 (дата звернення: 12.02.2021).
11. Товста, С. М. Рівненський бурштин – це камінь спотикання, долари під ногами чи джерело наповнення бюджету?!. *Молодий вчений*. 2016. С. 17–21.

REFERENCES:

1. Ekonomichna bezpeka : navch. posib. / za red. Z. S. Varnaliia. Kyiv : Znannia, 2009. 647 s.
2. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy : Zakon Ukrainy. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (data zvernennia: 09.02.2021).
3. Pro zaboronu hralnoho biznesu v Ukraini : Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-17> (data zvernennia: 09.02.2021).
4. Kirzhetskyi Yu. I. Tinova ekonomika ta napriamy yii podolannia v Ukraini : monohrafiia. Lviv : Liha-Pres, 2013. 198 s.
5. Matviichuk V. M. Perspektyvy lehalizatsii ihrovoho biznesu v Ukraini. O. : «Prychornomorska fundatsiia prava», 2017. 108 s.
6. Ovcharenko A. Ye. Lehalizatsiia hralnoho biznesu na terenakh Ukrainy. *Molodyi vchenyi*. 2018. № 4. S. 734–738.
7. Oliinyk T. H., Huda N. E. Tendentsii tinovoi ekonomiky Ukrainy ta shliakhy yii detinizatsii. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky / Mykolaivskyi natsionalnyi universytet imeni V.O. Sukhomlynskoho*. Vyp. 16. 2017. S. 203–206.
8. Riven bezrobittia naselennia (za metodolohiieiu MOP) po rehionakh u 2020 rotsi. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 20.02.2021).
9. Tendentsii tinovoi ekonomiky v Ukraini u sichni-berezni 2020 roku. URL: <https://www.me.gov.ua/> (data zvernennia: 20.02.2021).
10. Tkachenko A. V. Tinova ekonomika ta yii vplyv na ekonomichnu systemu. 2012. № 10. S. 47–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2012_10_11 (data zvernennia: 12.02.2021).
11. Tovsta, S. M. Rivnenskyi burshtyn – tse kamin spotykania, dolary pid nohamy chy dzherelo napovnennia biudzhetu?!. *Molodyi vchenyi*. 2016. S. 17–21.

Shylo Z. S. ^[1; ORCID ID: 0000-0002-2669-6734],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

Poliukhovych V. F. ^[1; ORCID ID: 0000-0002-7180-0393],

Senior Student

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

SHADOW ECONOMY AND ITS IMPACT ON THE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Ukraine's economy is characterized by the presence of a rather large in size and capacity of the shadow sector, which is an integral part of the domestic national economic system. The issue of shadowing of economic activity creates a significant number of other related problems, reducing the effectiveness of public policy, restraining economic growth, distorting the conditions of economic activity, threatening the financial and economic security of the country. That is why the chosen topic is relevant and needs a comprehensive discussion.

The purpose of this work is to study the shadow manifestations in the domestic financial and economic activities, to identify the impact of shadow processes on the financial and economic security of the country, to analyze the shadow sector of Ukraine and identify possible ways to minimize it.

According to the results of the analysis of the main causes and consequences of the existence of the shadow economy, both its negative and positive impact on the financial and economic security of the state was determined. In particular, the high level of the shadow economy negatively affects the development of the national economy, distorting the conditions of economic management, reducing the revenue side of the budget, increasing its deficit. Among the important negative manifestations of the shadow sector is the reduction of investment attractiveness of the socio-economic system, increasing the inefficiency of institutions of state regulation of the economy, the criminalization of society. At the same time, the shadow economy acts as a stabilizer of the economy, creating additional jobs, stimulating the growth of entrepreneurial initiative and strengthening social, labour and professional mobility.

Analysing the impact of shadow economic activity on the economic development of the state, we came to the conclusion that its functioning has an impact of economic, political and social nature. Economic activity in the shadow sector is carried out outside the law, which prevents the stable development of society. The development of shadow economic activity in the country threatens its financial and economic security, reduces the efficiency of the use of monetary policy instruments or eliminates their use in general, significantly affects the volume and structure of GDP. That is, the shadow economy is a real threat to the national security of the country, slows down its transition to a market economy, the introduction of European living standards in Ukraine.

Keywords: shadow economy; shadow activity; de-shadowing; minimization; corruption; illegal business; financial and economic security.

Шило Ж. С. [1; ORCID ID: 0000-0002-2669-6734],

к.э.н., доцент

Полюхович В. Ф. [1; ORCID ID: 0000-0002-7180-0393],

соискательница высшего образования первого (бакалаврского)
уровня

¹Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно

ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА ФИНАНСОВО- ЭКОНОМИЧЕСКУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ ГОСУДАРСТВА

В научном исследовании проанализирован уровень теневой экономики государства, причины существования и её распространения. Автором осуществлена оценка и проведен анализ методов распространения теневой деятельности на территории Украины. Определено влияние теневой экономики на финансово-экономическую

224

безопасность. Предложены пути минимизации масштабов теневой экономики и детенизации экономики Украины.

Ключевые слова: теневая экономика; теневая деятельность; детенизация; минимизация масштабов; коррупция; нелегальный бизнес; финансово-экономическая безопасность.

Отримано: 13 березня 2021 р.
Прорецензовано: 18 березня 2021 р.
Прийнято до друку: 26 березня 2021 р.